

Siirtli Şeyh Muhammed Kâzım'a Yazılmış Şiirlerde Belâgat rnekleri

Dr. Mehmet Nafih BAYDARMAN

FCR YAYIN LTD.
Genel Yayın No. | General Publication Number: 1652
FCR Sertifika no. | Certificate Number: 46550
ISNI: 0000 0004 4657 1968
ROR ID: ror.org/00zznvq98

Kitabe Yayınları

Yayın No | Publication Number: 131

Kitap Adı: Siirtli Şeyh Muhammed Kâzım'a Yazılmış Şiirlerde Belâgat Örnekleri
Book Title: Examples of Rhetoric in Poems Written for Sheikh Muhammed Kâzım of Siirt
ISBN: 978-625-5654-02-1
DOI: doi.org/10.70458/fcr.9786255654021

Yazar | Author: Mehmet Nafih BAYDARMAN | orcid.org/0000-0002-3452-6612
Kurum | Institution: Diyanet İşleri Başkanlığı
ROR ID: ror.org/007x4cq57
Editör | Editor: Doç. Dr. Halil Batur | orcid.org/0000-0002-7742-6339

Yayın Türü | Publication Type: Kitap | Book - Monograph
Yayın Dili | Language: Türkçe | Turkish
Ebat | Dimensions: 16 x 24 cm
Baskı Sayısı | Edition: 1
Sayfa Sayısı | Pages: 173

Yayın Tarihi | Publication Date: Ağustos | August 2025
Yayın Yeri | Place of Publication: Ankara, Türkiye
Mizanpaj ve Kapak | Layout and Cover Design: FCR
Baskı ve Cilt | Printing and Binding: NY MATBAACILIK (Sertifika no: 50732)

Konu Kategorisi | Subject Categories

BIC: DSAH | Arap Edebiyatı: Tarih ve Eleştiri | Arabic literature: history and criticism
BISAC: LIT004170 | Edebiyat / Orta Doğu / Arapça | Literary Criticism / Middle Eastern / Arabic
THEMA: DSBH | Arap Edebiyatı ve Eleştirisi | Arabic literary studies: general
LC: PJ7553 | Arap Dili – Şiir – Eleştiri ve Yorum | Arabic language – Poetry – Criticism and interp-retation

Atıf Bilgisi | Cite as: Baydarman, Mehmet Nafih. *Siirtli Şeyh Muhammed Kâzım'a Yazılmış Şiirlerde Belâgat Örnekleri*. Kitabe Yayınları, 2025.

© All rights reserved | FCR YAYIN LTD.

Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1 06050
Altındağ-Ankara/TÜRKİYE • Tel: +90 (312) 310 08 60
www.fcr.com.tr • fcr@fcr.com.tr

Siirtli Şeyh Muhammed Kâzım'a Yazılmış Şiirlerde Belâgat Örnekleri

Dr. Mehmet Nafih BAYDARMAN

Ankara 2025

Yazar Hakkında | About the Author

Mehmet Nafih BAYDARMAN

1985 yılında Siirt'te doğmuştur. İlk, orta ve lise öğrenimini Siirt'te tamamlamış, ardından Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun olmuştur. Yüksek lisans eğitimini Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Din Psikolojisi alanında, “*Sosyal Medya Bağımlılığının Ergenlerde Dini Tutum ve Davranışlarla İlişkisi*” başlıklı teziyle tamamlamıştır. Doktora eğitimini ise Siirt Üniversitesi Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı'nda “*Siirtli Şeyh Muhammed Kâzım'a Yazılmış Şiirlerin Arap Belâgatı Açısından İncelenmesi*” adlı teziyle tamamlamıştır. Akademik eğitimlerinin yanı sıra, geleneksel medrese eğitimi de almış ve 2003 yılında icazet sahibi olmuştur. Askerlik görevini müteakip hafızlık eğitimini tamamlayarak 2009 yılında hafızlık belgesi almıştır. 2011 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde İmam-Hatip olarak göreve başlamış, 2014 yılında vaizliğe, 2022 yılında ise Siirt Uzman Vaizliği görevine atanmıştır.

Mehmet Nafih Baydarman was born in 1985 in Siirt, Turkey. He completed his primary, secondary, and high school education in Siirt and graduated from the Faculty of Theology at Fırat University. He earned his master's degree in the field of Psychology of Religion at the Institute of Social Sciences at Dicle University, with a thesis titled “*The Relationship Between Social Media Addiction and Religious Attitudes and Behaviors in Adolescents.*” He later completed his PhD at the Department of Basic Islamic Sciences at Siirt University with a dissertation entitled “*An Analysis of the Poems Written for Sheikh Muhammed Kâzım of Siirt in Terms of Arabic Rhetoric.*”

In addition to his academic studies, he received traditional *madrasah* education and was granted an *ijazah* (license to teach Islamic sciences) in 2003. After completing his military service, he pursued Qur'anic memorization (*hifz*) and received his certification in 2009. In 2011, he began working under the Presidency of Religious Affairs (Diyanet) as an Imam-Hatip in Siirt. He was appointed as a preacher (*vaiz*) in 2014 and promoted to Senior Preacher (*Uzman Vaiz*) in 2022.

Kitap Hakkında

Siirtli Şeyh Muhammed Kâzım'a Yazılmış Şiirlerde Belâgat Örnekleri

Eser, Siirt'in önemli ilim ve irfan önderlerinden biri olan Şeyh Muhammed Kâzım'a ithafen yazılmış Arapça şiirlerdeki belâgat sanatlarını inceleyen kapsamlı bir çalışmadır. Arap edebiyatının temelini oluşturan meânî, beyân ve bedî' ilimleri çerçevesinde, Şeyh Kâzım'ın hayatını ve şahsiyetini konu alan şiirlerde yer alan söz sanatları titizlikle analiz edilmiştir.

Çalışma, önce Siirt'in tarihî ve kültürel dokusuna genel bir bakış sunmakta, ardından Siirt'te gelişmiş olan şiir ve medrese geleneğini detaylı şekilde ortaya koymaktadır. Şeyh Muhammed Kâzım'ın hayatı, eğitimi, ilmî şahsiyeti ve tasavvufî etkisi tarihsel kaynaklarla desteklenerek ele alınmış; onu anlatan şiirlerin şekil özellikleri (nazım türleri, vezin ve kafiye yapısı) sistematik biçimde değerlendirilmiştir.

Kitabın temel bölümü, belâgat sanatlarının şiirlerdeki yansımalarına ayrılmıştır. Haber ve inşâ cümlelerinden mecaz, teşbîh, istiâre gibi beyân sanatlarına; cinas, telmih, tecâhülü'l-ârif, secî gibi bedî' sanatlarına kadar pek çok belâgat unsuru örnek beyitler eşliğinde analiz edilmiştir.

Şeyh Muhammed Kâzım'ın ilmî ve manevî şahsiyetinin edebiyat yoluyla nasıl anlatıldığını gösteren bu eser, özellikle Arap şiiri ve belâgat alanında çalışan araştırmacılar için bir kaynak niteliğindedir.

Anahtar kelimeler: Arap Dili; Belağat; Kaside; Şeyh Muhammed Kâzım; Siirt'te Şiir Kültürü

About the Book

Examples of Rhetoric in Poems Written for Sheikh Muhammed Kâzım of Siirt

This work is a comprehensive study that examines the rhetorical arts found in Arabic poems written in tribute to Sheikh Muhammed Kâzım, one of the prominent scholars and spiritual leaders of Siirt. Within the framework of the three classical branches of Arabic *ma'ānī*, *bayān* and *badī'* the literary devices employed in poems depicting the life and character of Sheikh Kâzım are analyzed with meticulous attention.

The study begins with a general overview of Siirt's historical and cultural fabric, then explores in detail the city's rich tradition of poetry and its medrese (Islamic school) system. The life, education, scholarly identity, and spiritual influence of Sheikh Muhammed Kâzım are addressed with reference to historical sources. The poetic works written about him are systematically evaluated in terms of their formal features, such as poetic forms, meter, and rhyme structure.

The core section of the book is dedicated to the reflections of rhetorical devices in the poems. A wide range of rhetorical elements—from declarative and imperative sentence structures to figures of speech like metaphor, simile, and allegory, as well as stylistic devices such as pun, allusion, irony, and rhyme—are examined through selected couplets.

This book stands as a valuable resource for researchers interested in Arabic poetry and rhetoric, offering deep insights into how Sheikh Muhammed Kâzım's intellectual and spiritual persona is conveyed through classical poetic expression.

Keywords: Arabic Language; Rhetoric; Qasida; Sheikh Muhammed Kâzım; Poetry Culture in Siirt

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ-----	11
GİRİŞ-----	13
Siirt Tarihine Genel Bir Bakış -----	13
Siirt'te Şiir Kültürü-----	16
Şeyh Muhammed Kâzım Aydın -----	19

BİRİNCİ BÖLÜM

ŞEYH MUHAMMED KÂZİM HAKKINDA YAZILMIŞ ŞİİRLERDE ŞEKİL ÖZELLİKLERİ-----	25
1.1. Nazım Biçimleri -----	25
1.1.1. Kaside-----	27
1.1.1.1. Matla‘-----	29
1.1.1.2. Mukaddime -----	32
1.1.1.3. Tehallus -----	36
1.1.1.4. Hâtime-----	39
1.2. Vezin Yapısı-----	41
1.3. Kafiye Yapısı-----	42

İKİNCİ BÖLÜM

ŞEYH MUHAMMED KÂZİM HAKKINDA YAZILMIŞ ŞİİRLERDE TARİH DÜŞÜRME SANATI-----	45
--	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ŞEYH MUHAMMED KÂZİM HAKKINDA YAZILMIŞ ŞİİRLERDE BELÂGAT ÖZELLİKLERİ-----	53
3.1. Şiirlerin Meâ‘ni İlmi Yönünden İncelenmesi -----	54
3.1.1. Haber Cümlesi -----	54
3.1.1.1. Haberin Amaçları-----	55
3.1.1.1.1. Haber Cümlesinin Asli Mânası Dışında Kullanılması- 56	
3.1.1.1.2. Haberin Çeşitleri -----	58
3.1.2. İnşâ cümlesi-----	60
3.1.2.1. Talebî İnşâ -----	61
3.1.2.1.1. Emir-----	61
3.1.2.1.2. Nehiy -----	62
3.1.2.1.3. İstifham -----	63
3.1.2.1.4. Nidâ -----	65

3.1.2.1.5. Temennî-----	67
3.1.2.2. Talebî Olmayan İnşâ-----	69
3.1.2.2.1. Medih -----	69
3.1.2.2.2. Taaccüb-----	69
3.1.3. Kasr ve Tahsis-----	70
3.1.4. Fasl ve Vasl Sanatları-----	73
3.1.4.1. Fasl-----	73
3.1.4.2. Vasl -----	74
3.1.5. Zikir-----	76
3.1.6. Hazif-----	78
3.1.7. Takdîm Te'hîr-----	80
3.1.8. Îcâz, Musâvât ve İtnâb-----	82
3.1.8.1. Îcâz-----	82
3.1.8.1.1. Îcâz-ı Kısar-----	82
3.1.8.1.2. Îcâz-ı Hazif -----	85
3.1.8.2. İtnâp-----	86
3.2. Şiirlerin Beyân İlmi Açısından İncelenmesi -----	88
3.2.1. Teşbîh -----	88
3.2.2. Mecâz-----	92
3.2.3. İsti'âre-----	95
3.2.4. Kinaye-----	99
3.3. Şiirlerin Bedi' İlmi Açısından İncelenmesi-----	101
3.3.1. Mâ'nayı Güzelleştiren Sanatlar-----	101
3.3.1.1. Tıbâk -----	101
3.3.1.2. Aks ve Tebdîl -----	104
3.3.1.3. Murâ'âtu'n-Nazîr-----	104
3.3.1.4. Telmîh-----	106
3.3.1.5. İktibâs-----	110
3.3.1.6. Cem' -----	113
3.3.1.7. İstidrâc-----	114
3.3.1.8. İşâret-----	116
3.3.1.9. Tevriye-----	119
3.3.1.10. İltifât-----	121
3.3.1.11. Mübalağa-----	124
3.3.1.12. İstitbâ'-----	126
3.3.1.13. İ'tirâz -----	128
3.3.1.14. İstitrâd-----	130
3.3.1.15. Ta'attuf-----	133
3.3.1.16. Ta'dîd-----	135

3.3.1.17. İrsâd	136
3.3.1.18. Tetmîm	138
3.3.1.19. Tezyîl	140
3.3.1.20. Tecâhülü'l-Ârif	141
3.3.2. Lafzî Güzelleştiren Sanatlar	142
3.3.2.1. Cinâs	142
3.3.2.2. Tesmît	145
3.3.2.3. Reddü'l-'Acüz Ale's-Sadr	147
3.3.2.4. Sec'	148
3.3.2.5. Muvâzene	150
3.3.2.6. Lüzûmu Mâ Lâ Yelzem	151
3.3.2.7. İncicâm	153
3.3.2.8. İzdivâc	155
3.3.2.9. Terdîd	156
3.3.2.10. Tasrîf	158
3.3.2.11. Mümâsele	159
SONUÇ	161
KAYNAKÇA	165
DİZİN	171

ÖN SÖZ

Belâgat, sözün estetik, etkili ve derin anlam katmanlarıyla süslenerek muhababın zihnine ve kalbine tesir etme sanatıdır. Arap edebiyatının en önemli alanlarından biri olan belâgat, yüzyıllar boyunca yalnızca edebî zevk için değil, toplumsal, dinî ve kültürel değerlerin aktarımında da güçlü bir araç olmuştur. Şiir, belâgat sanatlarının en yoğun ve en başarılı şekilde kullanıldığı edebî türlerden biridir. Bu bağlamda Arap şiiri, mecaz, teşbîh, istiâre, kinaye, mübalağa gibi pek çok belâgat sanatını yoğun biçimde işleyerek hem anlam hem de üslup açısından eşsiz bir zenginlik sunar.

Siirt, İslâm coğrafyasında Arap dili ve edebiyatının canlılığını koruduğu önemli merkezlerden biridir. Bu şehirde yetişen şairler, yalnızca nazım şekilleriyle değil, özellikle belâgat sanatlarını ustalıkla kullanmalarıyla da dikkat çekmiştir. İşte bu çalışmanın odak noktası olan Şeyh Muhammed Kâzım'a ithafen kaleme alınan şiirler, belâgat sanatlarının ne derece incelikle işlendiğini göstermesi bakımından önemli bir hazinedir. Şeyh Muhammed Kâzım'ın şahsiyeti etrafında şekillenen bu eserler hem onun manevî ve ilmî büyüklüğünü yüceltmekte hem de klasik Arap belâgatının bölgedeki güçlü varlığını ortaya koymaktadır.

Belâgat yönünden bakıldığında, Şeyh Muhammed Kâzım hakkında yazılmış bu şiirler, mecâz, teşbîh, istiâre, kinaye, icâz, itnâb, kasr, fasl ve vasl gibi Arap edebiyatının zengin belâgat unsurlarını barındırmaktadır. Şairler, Şeyh Muhammed Kâzım'ın ilmî, manevî ve ahlâkî yönlerini anlatırken, bu belâgat sanatlarını ustalıkla kullanmış; ifadeye zarafet, derinlik ve tesir kazandırmışlardır. Mersiye türünde yazılan şiirlerde, hüznün ve özlem duyguları mecazlı ifadelerle, istiâre ve teşbîhlerle kuvvetlendirilirken; methiyelerde ise medhedilen şahsiyetin yüceliği, icâz ve itnâb gibi üslup unsurlarıyla zenginleştirilmiştir.